

Agresja i przemoc w szkole

„ Przemoc jest straszna,

Przemoc to choroba.

Okrutne czyny,

Czasem nawet słowa,

Ogarnia wszystkich,

Winnych, bez winy.

Nie szukaj zemsty,

Lecz szukaj przyczyny.”

W ostatnim czasie wiele uwagi poświęca się problemom złości i agresji, nie tylko w szkole. O agresji możemy powiedzieć, że jest to skłonność do zachowań agresywnych, ataku, trudność kontrolowania negatywnych popędów i impulsów skierowanych przeciwko innym ludziom, sytuacjom, poglądom. W każdym z nas drzemią złe emocje, które często prowadzą do agresji. Czasem jest to niekontrolowane zachowanie, a czasem ludzie robią to specjalnie, ponieważ krzywdzenie drugiej osoby sprawia im przyjemność. Można przyjąć, że agresja jest naturalnym fizycznym wyładowaniem nagromadzonych negatywnych bodźców i napięć.

Agresja – to każde zamierzone działanie, które ma na celu wyrządzenie komuś bólu, szkody, straty . Jest to zatem każde zachowanie, które powoduje krzywdę drugiej osoby lub własną. Dzieci zachowują się agresywnie również wtedy, gdy niszczą swoje lub cudze rzeczy, sprzęt szkolny, drażnią a nawet zabijają zwierzęta.

Agresję definiuje się również najczęściej jako świadome, zamierzone działanie, mające na celu wyrządzenie komuś szeroko rozumianej szkody – fizycznej, psychicznej lub materialnej. Jej charakterystyczną cechą jest używanie przez kogoś siły fizycznej lub presji psychicznej wobec osoby o zbliżonych możliwościach, mającej zdolność skutecznej obrony.

Zachowania agresywne zdarzają się wszystkim ludziom, ale najczęściej bywają jednorazowe bądź incydentalne. Charakterystyczną cechą agresji jest więc to, że jej sprawca i ofiara nie pozostają nimi na zawsze , często „ zamieniając się „ swoimi rolami". Agresja może być związana z uczuciem złości i stanowić jeden ze sposobów jej wyrażania. Jednak złość to nie to samo, co agresja. Złość jest naturalnym uczuciem, które można wyrażać na różne sposoby, również konstruktywnie, np. rozmawiając z kimś na ten temat, podejmując próby rozwiązania konfliktowej sytuacji itp.

Przemoc stanowi szczególną formę zachowań agresywnych. Pojęcia "agresja"

i "przemoc" często używane są zamiennie; te zjawiska bywają też trudne do odróżnienia w praktyce .

Przemoc rozumie się działanie lub przedsięwzięcie, które zmierza do zranienia innego człowieka lub istoty żywej albo uszkodzenia jakiejś rzeczy .

Najczęściej spotykane formy agresji i przemocy szkolnej to :

- **Fizyczna** – bicie, kopanie, plucie, wymuszanie pieniędzy, zamykanie w pomieszczeniach, zniszczenie lub uszkodzenie społecznego i prywatnego mienia, dewastacja przyrody, drażnienie bądź zabijanie zwierząt. Przemoc fizyczna może być stosowana bezpośrednio – gdy sami jesteśmy jej sprawcami, lub pośrednio – gdy skłaniamy do tego innych.
- **Słowna i niewerbalna** – dokuczanie, przezywanie, wyśmiewanie, wyszydzanie, obrażanie, ośmieszanie, przeszkadzanie, grożenie, rozpowszechnianie plotek i oszczerstw (osobiście lub np. za pomocą Internetu), pokazywanie nieprzyzwoitych gestów, manipulowanie związkami przyjaźni, wrogie miny. Również ten rodzaj agresji i przemocy może występować w formie pośredniej, gdy np. namawiamy innych do zrobienia komuś krzywdy, wyśmiewania lub wykluczenia z grupy. Często występującą w środowisku uczniów postacią agresji słownej są wypowiedzi poniżające osobę atakowaną: wyśmiewanie, kpiny, złośliwe uwagi połączone z naśladowaniem gestów, mimiki, wyglądu, sposobu zachowania drugiej osoby, złośliwe przezwiska. Dotkliwość tych postaci agresji bywa często znacznie większa niż agresji fizycznej, bowiem ranią one godność osoby będącej przedmiotem agresji, narażają ją na upokorzenie i ośmieszenie.

Większość dzieci woli rozstrzygnąć swe spory raczej przez walkę niż dyskusję. Przykładem mogą być maluchy walczące o zabawkę w piaskownicy czy uczniowie na szkolnym boisku wyśmiewający się z któregoś kolegi. Rozpoznanie przyczyn agresji pozwala na znalezienie sposobów radzenia sobie z nią.

W każdej szkole zdarzają się zachowania agresywne i w każdej szkole czasami dochodzi do przemocy. Szkoła jest systemem i rozwiązywanie problemów agresji i przemocy na jej terenie wymaga współpracy i systemowego podejścia pedagogów, psychologów i rodziców. Oznacza to, że podejmowane działania muszą mieć charakter ciągły i systematyczny i obejmować wszystkich - nauczycieli, rodziców i uczniów. Każda z tych grup musi być objęta edukacją na temat agresji i przemocy, a osoby, które potrzebują pomocy, powinny ją otrzymać. Muszą istnieć jasne, wspólne dla wszystkich zasady i procedury współpracy, interwencji i postępowania w przypadkach agresji i przemocy.

Przyczyny agresji są różnorodne i złożone. Najważniejsze jednak to:

- brak czasu ze strony rodziców,
- brak miejsca do sensownego spędzania wolnego czasu,
- oddziaływanie mediów,
- destruktywne grupy rówieśnicze,
- alkoholizm w rodzinie,
- bezrobocie,
- trudności materialne,
- rozbieżności rodziny, brak kontaktu ze szkołą, niewydolność wychowawcza rodziny,

- agresja w rodzinie, znęcanie się nad dziećmi, brak akceptacji, patologia
- gry komputerowe,
- pisma młodzieżowe.

Zapobieganie powstawaniu i utrwalaniu się zachowań aspołecznych (agresywnych) dzieci i młodzieży, to aktualny temat współczesnych wychowawców i pedagogów. Złość, wściekłość i agresja u dzieci i młodzieży rodzą się najczęściej wtedy, gdy ich potrzeby nie są zaspokojone, ich oczekiwania nie zostały spełnione, a cele nie osiągnięte. Każda frustracja zawsze prowadzi do wystąpienia jednej z form agresji. Nagromadzone negatywne uczucia muszą mieć swoje ujście.

Ważną rolę w kształtowaniu postaw w ogóle, postaw nieagresywnych w szczególności, spełniają rodzice. Przekazywane przez nich wzory zachowań, a przede wszystkim stosowany system kar i nagród zdają się jednak nie sprzyjać w wyrabianiu pozytywnych nawyków. Większość rodziców wymierza karę za agresywne zachowanie gdy tylko je dostrzeże. Sprawia to, iż dziecko bardzo szybko uczy się hamować agresję, ale tylko w obecności rodziców i w domu. Dzieci karane za przejaw agresji przez rodziców zachowują się bardzo brutalnie poza domem i w szkole, wśród rówieśników. Kompensują sobie w ten sposób “domową ascezę”, wstrzeźliwość w agresji. Wielu rodziców z niedowierzaniem przyjmuje skargi nauczycieli na złe zachowanie ich “grzecznego dziecka”.

Brzmi to paradoksalnie, ale ci rodzice, którzy stosują kary fizyczne wobec agresywnie zachowujących się dzieci, modelują i kształtują właśnie te wzory zachowań, które pragną wyeliminować. Przykładów takiej niekompetencji wychowawczej rodziców jest o wiele więcej. Do często popełnianych błędów należy nieświadome uczenie agresji poprzez przekazywanie dzieciom poleceń w rodzaju “bądź mężczyzną”, “jak cię szturchają oddaj”, “pamiętaj, że masz łokcie” itp. Rodzice pochwalają w ten sposób przemoc, oczekują jej i nagradzają za nią, co w rezultacie prowadzi do utrwalania tego negatywnego wzoru zachowania.

Nie ulega wątpliwości, że dla wielu uczniów agresywne zachowania ich kolegów czy koleżanek są prawdziwą udręką. Dlatego warto szukać sposobów zredukowania agresji, czy złości. Psychologowie, szukając sposobów zapobiegania agresji, doszli do wniosku, że tłumienie zachowań agresywnych nie jest zjawiskiem pozytywnym. Może ono wywoływać trudności w okazywaniu innych uczuć: miłości, czułości, radości. Świadome, ukierunkowane przezwycięzanie pedagogicznymi środkami agresji i wybuchów złości jest niezwykle potrzebne. Jak można temu zaradzić?

Środkiem wychowawczym niejednokrotnie stosowanym przez rodziców są **kary**. Chodzi o wytworzenie strachu przed karą, który ma przeciwdziałać występowaniu agresji. Niestety nie prowadzi to do trwałego zaniku agresywnego zachowania się, lecz następuje jego przemieszczenie się na inne obiekty. Karanie zachowań agresywnych przynosi często pozorne i krótkotrwałe efekty, pozwalają wychowawcy ludzi się, że odniósł sukces.

Bardziej skuteczne od kar będących zewnętrznym hamulcem agresji jest wytworzenie motywacji zapobiegającej jej powstawaniu. Funkcje te mogą spełniać przyswojone normy

postępowania oraz ukształtowane na jej podłożu uczucia moralno - społeczne. O wiele więcej sukcesów osiągniemy jednak dzięki świadomej pracy nad złością i agresywnością

Nasuwa się pytanie "Czy wobec tego należy w ogóle stosować kary?"

Kary należy stosować, ale ze szczególną rozważą. Należy jednak pamiętać o następujących zasadach:

- **nie stosuj kar fizycznych - nie można eliminować u kogoś zachowań agresywnych, samemu będąc agresywnym,**
- **karanie słowne, perswazyjne, "psychologiczne" wymaga opanowania własnych negatywnych emocji - nie karz w uniesieniu, w zdenerwowaniu,**
- **jeśli karzesz, staraj się, aby dziecko rozumiało sens stosowanej kary, wyjaśnij za co i dlaczego został ukarany,**
- **karząc za zachowania agresywne, równocześnie dostrzegaj i nagradzaj pozytywne zachowania dziecka.**

Słuszne stają się tu słowa Phila Bosmana "**Kwiat potrzebuje słońca, aby być kwiatem, człowiek potrzebuje miłości, aby być człowiekiem**", a także słowa ks. Malińskiego "**... można nawracać błyskawicami, gromami i zawieruchą, albo światłem świeczek choinkowych, ogniami bengalskimi i śpiewem kolęd. Można nawracać ludzi cierpieniem, poważnymi rozmowami, pouczeniami i karą, albo żartem, dowcipem, uśmiechem i pogłaskaniem po głowie... W naszych kontaktach z ludźmi krzyk i kara powinny stanowić wyjątek, a na co dzień ciepło, serdeczność i przytulenie do serca.**"

Wszystkim nam powinno chodzić o tworzenie przyjaznej atmosfery w szkole, aby uczniowie czuli się w niej bezpiecznie i odczuwali potrzebę przebywania w niej, a także odbudowywanie zaburzonej komunikacji interpersonalnej w relacjach uczeń - nauczyciel - rodzic. Konstrukttywne porozumiewanie się jest istotnym wymiarem stanowiącym o klimacie społeczności danej szkoły i poziomie osiągniętych przez nią efektów dydaktycznych i wychowawczych. Nabiera szczególnego znaczenia w sytuacji trudności edukacyjnych przeżywanych przez znaczną liczbę młodych ludzi. Wiele potrzeb duchowych, moralnych, kulturalnych i fizycznych dziecka można zaspokoić, realizując szkolny program nauczania. Skuteczność edukacji ma jednak ścisły związek z jakością kontaktów pomiędzy uczniami i nauczycielami.

W komunikacji ważnym elementem jest umiejętność słuchania. Podstawowym celem aktywnego słuchania jest zrozumienie funkcjonowania innego człowieka poprzez empatię. Słuchanie wymaga angażowania wszystkich władz umysłowych, koncentracji i dyscypliny. Rolą nauczyciela jest raczej słuchanie niż mówienie, raczej obserwowanie niż skupianie się na sobie.

Ludzie mogą porozumieć się tylko wtedy, kiedy mówią szczerze. Potrzebne są jasne wypowiedzi i stanowiska w danych sprawach. Nieszczerość prowadzi do problemów z komunikowaniem się.

Należy u uczniów kształtować postawę asertywności. Asertywność to zachowanie pomagające w konkretnym i zdecydowanym komunikowaniu potrzeb, chęci i uczuć innym ludziom, bez naruszania w jakikolwiek sposób ich praw. Jest to alternatywa zachowania agresywnego, manipulacyjnego i biernego.

W eliminowaniu przemocy ważną rolę odgrywa współpraca z rodzicami. Wspierając działania szkoły, wszystkim winno towarzyszyć zaangażowanie.

Kilka rad komunikowania się z dzieckiem.

Dzieci uczą się od nas:

- Dziecko krytykowane - uczy się potępiać.
- Dziecko żyjące w nieprzyjaźni - uczy się agresji.
- Dziecko wyśmiewane - uczy się nienawiści.
- Dziecko zawstydzane - uczy się poczucia winy.
- Dziecko żyjące w tolerancji - nabiera cierpliwości.
- Dziecko zachęcane - uczy się wiary w siebie.
- Dziecko rozumiane - uczy się oceniać.
- Dziecko traktowane uczciwie - uczy się sprawiedliwości.
- Dziecko żyjące w bezpieczeństwie - uczy się ufać.
- Dziecko przyjmowane takim, jakie jest - uczy się akceptować.
- Dziecko otoczone przyjaźnią - uczy się szukać w świecie miłości.

Opracowała

Mgr Teresa Trała